

Nr 289.

Av herr **Sjödahl**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för folk- och småskollärare m. m.

Uti Kungl. Maj:ts propositioner nr 270 och 271 har genomgående föreslagits, att likalönsprincipen skall genomföras för såväl folkskolans som de statliga undervisningsanstalternas lärare. Uti sitt betänkande har 1928 års lönekommitté ansett sig kunna framhålla, att 1925 års riksdag icke uttalat sig till förmån för likalönsprincipen och att statsutskottet vid dåvarande riksdag bestämt uttalat, att den av riksdagen sedermera godkända löneställningen för de kvinnliga befattningshavarna icke finge anses äga prejudicerande betydelse för behandlingen av statens lönefrågor i övrigt. För egen del erinrade kommittén om att 1925 års omläggning av statsanställda kvinnors avlöningsförhållanden icke kunde sägas innebära något steg i riktning mot genomförande av den s. k. likalönsprincipen. I realiteten bibehölle nämligen de kvinnliga tjänstemännen i avlöningshänseende samma ställning som förut. De befattningar, som uteslutande eller huvudsakligen bekläddes med kvinnor, erhöilo nämligen en inplacering i löneplanen, som i huvudsak motsvarar den förutvarande lönesättningen, även om manliga befattningar inom samma arbetsområde och med väsentligen samma uppgifter voro högre placerade. Man skilde på de av män och kvinnor innehavda befattningarna genom att ge dem olika benämningar. Man räknade med som regel, att de högre placerade befattningarna skulle innehavas av män och de lägre placerade av kvinnor. Kommittén ansåg därför att på liknande sätt inom undervisningsväsendet de befattningar, som innehades av kvinnor, skulle placeras i en lägre lönegrad än de, som innehades av män.

Denna uppfattning har sedermera accepterats av 1935 års lärarlönesakkunniga. 1936 års lärarlönesakkunniga däremot ha icke ansett sig böra ingå på något principiellt ståndpunktstagande till denna fråga, enär 1936 års lönekommitté enligt givna direktiv hade att behandla frågan om manliga och kvinnliga befattningshavares avlöning och lärarlönesakkunniga icke önskade föregripa denna väntade utredning. Måhända kan man även vänta, att den s. k. kvinnoarbetskommittén kommer att dryfta spörsmål, som äga sammanhang med samma fråga.

Av det ovan anförda torde framgå, att 1925 års löne reglering icke av riksdagen avsågs att utgöra ett principuttalande till förmån för lika lön för man och kvinna utan att den snarare — för att citera statsutskottet — avsågs ha mera provisorisk natur. Det torde vidare framgå att ingen av de utredande kommittéerna framlagt löneförslag, som baserats på likalönsprincipen. Det är tillika uppenbart, att den grundliga utredning av spörsmålet, som ifrågasatts, icke ännu fullgjorts, än mindre framlagts. Under sådana omständigheter synas skäl föreligga, att riksdagen icke nu fattar ett principiellt avgörande i denna fråga utan avvaktar pågående utredning.

Riksdagen har för några år sedan enhälligt begärt vittgående utredningar för att trygga familjernas ställning. De socialpolitiska åtgärder, som i detta avseende bliva erforderliga, kunna för närvarande icke överblickas. Det kan knappast synas lämpligt att utan hänsyn till dessa socialpolitiska åtgärders utformande, framläggande och ikraftträdande nu vidtaga åtgärder, varigenom familjeförsörjarnas intressen inom den till 30,000 personer uppgående lärargruppen mindre tillgodoses, än eljes skulle kunna bli fallet. Att genomföra likalönsprincipen nu torde vara att lösa den från dess naturliga sammanhang.

Det föreliggande löneförslaget kommer att ge de manliga lärarna, vilka till sitt överväldigande flertal äro familjeförsörjare, genomsnittligt små löneökningar. Det kommer vidare att ge flertalet av den svagast ställda gruppen, småskollärarinnorna, knappast den löneökning, som vore önskvärd. Med likalönsprincipens avvisande för närvarande skulle, på sätt senare i motionen skall diskuteras, medel kunna finnas, varigenom såväl en förbättring av lärarnas ställning i allmänhet som en avsevärd förbättring av undervisningens effektivitet skulle vinnas. Kunde däri-genom också en möjlighet ernås att mera tillfredsställa flertalets intressen inom de berörda grupperna, vore detta redan i och för sig gott.

Med hänsyn till vad ovan anförts vore det lämpligt att riksdagen avvisade att nu taga ställning till likalönsprincipen och i stället inrymde de kvinnliga folkskollärarna tvenne lönegrader under de manliga lärarna. Vid sådant förhållande borde en liknande avvägning av de kvinnliga befattningshavarnas löner ske, när det gäller de grupper, vilkas lönefråga upptagits till behandling uti Kungl. Maj:ts proposition nr 271.

Enligt det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget komma lönerna för folk- och småskollärare att avvägas efter den tjänstgöringstid, som genom kommunernas åtgöranden ha ålagts dem. Lönerna skulle alltså varieras efter en lästid av högst 36 veckor, av mer än 36 men ej 39 veckor samt av 39 veckor. Departementschefen har tydligen avsett, att lästiden så småningom skulle mera allmänt komma att uppgå till

39 veckor genom kommunernas frivilliga åtgärder. Några tvingande bestämmelser ha därför icke föreslagits. Mot detta har med visst skäl anförts, att det synes egendomligt, att lärarlönerna skola utmätas olika beroende på det kommunala intresset för längre eller kortare lästid. Å andra sidan kan hävdas, att det ej kan vara överensstämmande med full rättvisa, att samma lön sättes för en så avsevärt lägre lästid, som 34 $\frac{1}{2}$ veckor utgöra i förhållande till 39 veckor.

Såväl 1936 års lärarlönekommitté som sedermera skolöverstyrelsen har på olika sätt sökt utjämna tjänstgöringstiden för lärarna för att därigenom kunna motivera en lika löneställning för lärarna inom respektive grupper. Departementschefen har icke ansett sig kunna godtaga någon av de föreslagna utjämningsmetoderna. Det bärande skälet för hans ståndpunktstagande tyckes ha varit, att intetdera av förslagen har tillräckligt främjat folkskolans pedagogiska effektivitet.

Enligt en i folkskollärarnas tidning (1937: 11) framlagd statistik skulle av 6,294 läraravdelningar blott 2,855 ha den för högsta lönegraden föreskrivna lästiden av 39 veckor och av landsbygdens 21,456 läraravdelningar ej mer än 180 ha denna lästid. Detta betyder att 45 procent av städernas lärare och ej en procent av landsbygdens skulle uppnå den lönegrad, som ansetts som den lämpliga. Detta förhållande kan icke betraktas som tillfredsställande.

När de sakkunniga och andra instanser tala om 39 veckors lästid, är det sannolikt, att de därvid utgå ifrån det antagandet att denna lästid är den allmänt vedertagna vid andra läroanstalter. Detta är dock oriktigt. För de allmänna läroverken och motsvarande läroanstalter, såsom kommunala mellanskolor m. fl., är lästiden fastslagen till 38 veckor, oberäknat tid för inträdes- och flyttningsprövningar. Vad man rätt allmänt i folkbildningens intresse reagerat emot är, att undervisningstiden i folkskolan för den stora massan av landets ungdom, för vilken skoltiden blott omfattar 6 à 7 år, skall vara begränsad till 34 $\frac{1}{2}$ veckor per år, då den för övrig ungdom upptager vida längre undervisningstid. Men det vore förenat med för såväl familjerna som skolorna praktiska fördelar, om undervisningstiden per år vore lika för såväl folkskola som högre läroanstalter. Det synes oss vara skäligt att bestämma antalet veckor för full lästid i folkskolan till 38 veckor, liksom detta antal veckor har ansetts räcka för de allmänna läroverkens elever. Härvid kan någon invända, att folkskolans lärare härigenom får den veckas undervisningstid mindre, som åtgår för läroverkens lärare till inträdes- och flyttningsprövningar. Det torde dock med skäl kunna sägas, att folkskolans lärare ha en del åligganden av pedagogisk art, som eljes påvila en skolas föreståndare eller rektor. Därtill kommer den icke obetydliga sociala omvårdnad om eleverna, som inom skoldistriktet i stigande utsträckning kräves och som pålägger folkskolans lärare icke obetydligt arbete. Ett

läsår på 38 veckor borde vara det, som togs till riktpunkt vid utvecklingen av vårt folkskoleväsen. Ett läsår av 38 veckor borde vara tillräckligt för tillerkännande åt folkskolans lärare av den högsta lönegrad, som vore på dem tillämplig. Därmed skulle även antalet lärare som tillerkändes högsta lönegraden ökas i stad från 2,855 till 3,921 och på landet från 180 till 316.

Hälften av Sveriges städer ha en lästid, som skulle föra deras lärare till lönegraden under den högsta föreslagna. Ut i flertalet av dessa städer finnas högre läroanstalter med en lästid på 38 veckor. Men folkskolans elever i stiftsstäder som Skara, Karlstad, Visby, Luleå och Strängnäs och i länsstäder som Nyköping och Mariestad få åtnöja sig med 34 $\frac{1}{2}$ veckor. Det vore rimligt, att uti städer av denna typ liksom i stadsliknande samhällen eller i industriorter med mera sammanträngd befolkning lästiden överhuvudtaget bestämdes till minst 38 veckor. Ut i dessa samhällen är det som folk- och småskolorna av A-typ väsentligen förefinnas. Statsmakterna borde föreskriva vid skolor med A-typ i regel en undervisningstid av 38 veckor per år. Detta skulle i främsta rummet ha med sig en avsevärt ökad effekt av undervisningsarbetet. Det skulle därjämte bidra till att en stor del lärare sattes i ett för dem enligt propositionen lämpligt avpassat löneläge. Enligt statistiska uppgifter voro läsåret 1933—1934 läraravdelningarnas antal i skolor av A-typ 4,081 uti småskolan och 6,242 uti folkskolan, d. v. s. i allt 10,323 läraravdelningar. Detta antal utgör c:a 37 procent av samtliga läraravdelningar. En avsevärd del av svensk ungdom skulle erhålla en förbättrad skolundervisning.

Enligt statistikens uppgifter för läsåret 1933—1934 gingo i halvtidsläsande skolor cirka 7 procent av landets skolbarn. De voro sammanförda i 1,658 läraravdelningar d. v. s. cirka 6 procent av samtliga. En utökning av lästiden till minst 38 veckor, d. v. s. 19 veckor för barnen, vore en skäligen utökning, så länge överhuvudtaget dessa mindervärdiga skolformer fortsätta att existera.

Vad B- och D-formerna beträffar, uti vilka ett flertal av landsbygdens barn åtnjuta sin undervisning, har redan vid sistförflutna riksdag bestämts, att det år nybörjare intagas, skola B 3- och D 1-formerna få sin undervisningstid förlängd med en nionde läsmånad. Efter vilken norm avlöningen skall utgå till dessa skolformers lärare synes ovisst. Att lönen skall variera, så att ena året avlöning utgår efter exempelvis 17:e lönegraden, och året därpå efter 15:e, kan ej vara lämpligt. Även beträffande andra skolformer förutsattes av 1936 års riksdag, att vissa förstärkningsanordningar skulle åtminstone försöksvis prövas. Det kunde säkerligen vara lämpligt att upptaga till prövning, huruvida icke vid B- och D-formernas skolor några eller i vart fall någon klass i de flerklassiga läraravdelningarna finge en läsmånad utöver de obligatoriska åtta. Att

småskolans nybörjare skulle ha stort gagn av att lärarinnan uteslutande under en månad ägnade sig åt deras undervisning, är obestriddigt. Detsamma kan sägas om tredje klassens liksom om avslutningsklassernas lärjungar. Vidtagas sådana ändringar, skulle undervisningen bli mera likvärdig landet runt än nu är förhållandet, varjämte också likheten i löneställning mellan städernas och landsbygdens lärare skulle kunna verka till fördel för landsbygdens förseende med goda lärarkrafter. Det vore skäl att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, i vilken utsträckning förstärkningsanordningar kunde vidtagas, varigenom undervisningstiden vid flerklassiga skolavdelningar av B- eller D-typ kunde helt eller delvis förlängas till en tid av 38 veckor.

Det har nog mycket allmänt ansetts vara en svaghet med det föreliggande förslaget, att enligt detsamma lärarna fördelats på icke mindre än tre lönegrader. Det skulle givetvis vara en fördel, om alla kunde placeras i en lönegrad eller, om detta icke låter sig göra, i allt fall i blott två lönegrader. Det är svårt att bestrida principen om undervisningstidens längd som grund för löneplaceringen. För närvarande utgör minimitiden 34¹/₂ veckor. En ökning av lästiden med 1¹/₂ vecka borde utan större svårighet kunna genomföras. Med en minimitid av respektive 36 och 38 veckor kunde lärarna allmänt inplaceras uti tvenne lönegrader. Genom övriga här ovan föreslagna åtgärder skulle ett stort antal lärare, cirka 43 procent, omedelbart kunna placeras i den högre av dessa lönegrader, och vägen öppnas för även de återstående placering i samma lönegrad. I varje fall skulle den återstående delen av lärarkåren blott komma en lönegrad under sina kolleger. Undervisningen skulle i hög grad främjas genom den längre övning det överväldigande antalet skolbarn skulle erhålla. Kommunernas lönekostnader skulle ej alls ökas, deras kostnader för övrigt få en mycket obetydlig ökning, väsentligen inskränkande sig till den ökade värden om lokalerna. Skillnaden mellan städernas och landsbygdens skolförhållanden skulle i betydande mån minskas och lärargrupperna i stad och på land till såväl lön som arbete mera jämsställas. En värdefull förbättring av vårt lands skolförhållanden komme att vinnas.

En placering på ovan nämnt sätt av folkskollärarna i 17:e och 16:e lönegraderna och småskollärarynnornas i 9:e och 8:e, medan enligt propositionen det överväldigande flertalet komme att placeras i 15:e och 7:e lönegraderna, komme givetvis att åtföljas av icke oväsentlig kostnadsökning. Å andra sidan komme folkskollärarynnornas placering i 15:e och 14:e lönegraderna att minska de beräknade kostnaderna. Huruvida kostnadsökningen i ena fallet komme att helt motvägas av kostnadsminskningen i det andra fallet undandraget sig motionärens bedömande. Förhöjningen i löner skulle dock bli mera proportionell för de olika grupperna än enligt propositionen samt förbättringen av de svagast ställda

landsbygdslärarnas löner proportionellt större än för städernas lärare. En önskvärd utjämning mellan land och stad skulle åvägabringas.

Under åberopande av vad ovan anförts får jag hemställa,
att riksdagen måtte besluta

1) att hänföra de ordinarie lärarna vid folk- och småskolor till följande lönegrader, nämligen

a) I skoldistrikt med en lästid, som ej uppgår till 38 veckor:

manlig lärare vid folkskola till lönegraden B 16

kvinnlig » » » » » B 14

lärare vid småskola » » B 8

b) I skoldistrikt med minst 38 veckor:

manlig lärare vid folkskola till lönegraden B 17

kvinnlig » » » » » B 15

lärare vid småskola » » B 9;

2) att vidtaga de övriga ändringar i Kungl. Maj:ts förslag, som erfordras av i enlighet med punkt 1) fattat beslut;

3) att anmoda Kungl. Maj:t att fastställa en minsta lästid vid A- och C-skolor av 38 veckor och vid övriga skolor av 36 veckor, vilken lästid borde vara införd senast med läsåret 1939—1940;

4) att anhålla hos Kungl. Maj:t om utredning, hur förstärkningsanordningar kunde vidtagas, varigenom undervisningstiden vid flerklassiga skolavdelningar av B- eller D-typ kunde helt eller delvis förlängas till en tid av 38 veckor.

Stockholm den 7 april 1937.

Edgar Sjödahl.